

*Бааджи Н. А.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного і морського права
Міжнародного гуманітарного університету*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Анотація. Модернізація юридичної освіти є одним із ключових напрямів реформування освітньої системи України, що впливає на якість підготовки правників і сприяє забезпеченню верховенства права та захисту прав людини. У статті досліджується актуальність реформування юридичної освіти, основні виклики та перспективи її вдосконалення. Особливу увагу приділено необхідності посилення практичної підготовки студентів, що є важливим елементом у формуванні їхньої професійної компетентності.

Розглянуто останні наукові дослідження та концептуальні підходи до модернізації юридичної освіти в Україні та за кордоном. Визначено основні проблеми: недостатня інтеграція правозахисної тематики в навчальні програми, застарілі методи викладання, недостатній рівень практичної підготовки студентів. Особливо підкреслюється значення юридичних клінік як ефективного механізму навчання та водночас інструменту забезпечення доступу громадян до правової допомоги.

Зроблено акцент на міжнародному досвіді, зокрема на підходах, які використовуються у провідних юридичних школах світу, таких як Гарвардська юридична школа, де застосовуються міждисциплінарний підхід, метод кейсів, розвиток етичних компетенцій студентів та правозахисна діяльність. Проаналізовано, як інтеграція цих методів в освітній процес може підвищити рівень підготовки юристів в Україні.

У статті також обґрунтовано необхідність запровадження компетентнісного підходу, який передбачає поєднання теоретичних знань із практичними навичками. Розглянуто можливості адаптації міжнародних освітніх стандартів та впровадження сучасних технологій у навчальний процес.

Зроблено висновок про те, що модернізація юридичної освіти є вкрай необхідною умовою для забезпечення надання якісної освіти в вищих навчальних закладах в рамках підготовки юристів, здатних ефективно захищати права людини. Запропоновано конкретні шляхи вдосконалення системи підготовки правників, зокрема через розширення програм академічної мобільності, створення правозахисних клінік та підвищення рівня інтеграції міжнародних стандартів.

Ключові слова: модернізація вищої освіти, юридична професія, правнича школа, права людини, захист прав людини, юридична підготовка.

Постановка проблеми. Модернізація юридичної освіти є важливим елементом реформування освітньої системи України, що безпосередньо впливає на підготовку фахівців для забезпечення верховенства права та захисту прав людини. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції до європейського освітнього простору стає очевидною потреба перегляду тра-

диційних підходів до навчання правників. Основними проблемами, що актуалізують необхідність модернізації, є:

– Недостатня практична підготовка студентів, що ускладнює їхню здатність ефективно застосовувати правові знання у реальних умовах [1, с. 59].

– Відсутність належної інтеграції правозахисної тематики в навчальні програми, що обмежує компетенції майбутніх юристів у сфері захисту прав людини [2, с. 89].

– Застарілі підходи до викладання, які не відповідають вимогам сучасного ринку праці [2, с. 89].

Ці завдання мають не лише освітнє, але й соціальне значення, оскільки ефективна підготовка юристів сприяє розвитку правової держави, підвищенню рівня захисту прав і свобод громадян, а також інтеграції України у світове правове співтовариство.

Стан дослідження. Останніми роками в Україні проведено низку досліджень, присвячених реформуванню юридичної освіти. Зокрема, в дослідженні науковця Анісімової Л.І. "Проблеми реформування юридичної освіти в Україні в контексті сучасних викликів, зазначено, що реформування юридичної освіти повинно базуватися на комплексному підході, включаючи впровадження сучасних методів навчання, адаптацію програм до міжнародних стандартів та посилення практичної складової навчання [3, с. 14].

Авторка аналізує ключові аспекти реформування юридичної освіти, приділяючи особливу увагу інтеграції до європейського освітнього простору. У роботі розглядаються проблеми, пов'язані з недостатньою практичною підготовкою студентів, а також із необхідністю оновлення навчальних програм для забезпечення відповідності європейським стандартам. Особливий акцент зроблено на підготовці юристів до роботи в умовах сучасних викликів, включаючи захист прав людини в умовах змінюваного правового середовища [3, с. 14].

У дослідженні "Сучасні тенденції реформування вищої юридичної освіти в Україні" виділено кілька основних напрямів змін, зокрема впровадження компетентнісного підходу до навчання. Автори зазначають, що ключова проблема полягає у недостатній взаємодії між освітнім процесом і реальними потребами юридичної практики [3, с. 15].

Інше дослідження автора Овчаренко А. М. фокусується на досвіді зарубіжних країн, таких як Німеччина та Польща, у реформуванні юридичної освіти. Зокрема, автори наголошують на важливості впровадження дуальної системи навчання, яка поєднує теоретичну підготовку з практичною діяльністю [4, с. 322].

Але незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються невирішеними питання інтеграції правозахисної тема-

тики в навчальні програми, а також розробки ефективних методик практичного навчання, що готують студентів до реальних викликів у сфері захисту прав людини. Крім того, потребує подальшого вивчення вплив міжнародного досвіду на реформування української юридичної освіти.

А деякі аспекти, які залишаються недостатньо висвітленими та реалізованими, а саме відсутність інтегрованого підходу до викладання правозахисної тематики. Хоча сучасні навчальні програми часто декларують значущість захисту прав людини, ця тематика здебільшого залишається факультативною або недостатньо структурованою в освітньому процесі [3, с. 15].

Низький рівень практичної підготовки студентів. Багато вищих навчальних закладів пропонують практичні курси, однак вони часто не відповідають реальним викликам професії юриста. Наприклад, у роботі Л.І. Анісімової наголошується, що практичні завдання мають бути спрямовані на розв'язання реальних кейсів, зокрема у сфері прав людини [3, с. 14].

Недостатня адаптація міжнародного досвіду. Хоча в Україні активно досліджуються моделі юридичної освіти з інших країн, таких як США чи країни ЄС, їх інтеграція до національного освітнього середовища залишається фрагментарною. На думку деяких авторів, важливо враховувати не лише загальні принципи, але й адаптувати ці моделі до українських реалій [4, с. 324]. Використання цифрових інструментів у навчальному процесі залишається недостатньо розвиненим. Онлайн-ресурси та симулятори судових процесів, які широко використовуються у провідних університетах світу, лише починають упроваджуватися в Україні.

Вирішення цих питань є необхідним для забезпечення повноцінної модернізації юридичної освіти. Їх розв'язання дозволить підвищити якість підготовки юристів і сприяти ефективнішому захисту прав людини.

Метою статті є аналіз сучасного стану юридичної освіти в Україні, виявлення основних викликів та перспектив її модернізації, а також оцінка ролі цих змін у підготовці фахівців, здатних ефективно захищати права людини.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити поточний стан юридичної освіти в Україні, включаючи основні проблеми та виклики, що впливають на якість підготовки юристів; вивчити сучасні тенденції та підходи до реформування юридичної освіти в міжнародному контексті, зокрема адаптацію зарубіжного досвіду; оцінити роль практичної підготовки студентів у забезпеченні ефективного захисту прав людини; розробити рекомендації щодо вдосконалення навчальних програм з урахуванням правозахисної складової.

Ці завдання спрямовані на створення основи для подальших досліджень та практичних реформ у сфері юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Юридична освіта в Україні характеризується багаторівневою системою підготовки правників. Проте її ефективність часто піддається критиці через недостатню адаптованість до сучасних викликів. За дослідженням Л. І. Анісімової, освітні програми багатьох університетів є застарілими та не відповідають вимогам ринку праці [3, с. 15]. Відсутність інтеграції сучасних правозахисних дисциплін значно знижує підготовку студентів до роботи в умовах зростання ролі прав людини у правозастосуванні.

Щодо основних викликів на шляху модернізації навчання за юридичними спеціальностями, то можна зазначити нехту-

вання практичною складовою в програмах навчання, які часто фокусуються на теоретичних аспектах права. Такий підхід ускладнює розвиток професійних навичок, необхідних для захисту прав людини [4, с. 326].

Також автор погоджується із загальною думкою вітчизняних вчених, що однією з головних проблем є застарілі методи викладання, що не відповідають сучасним вимогам правничої практики. Традиційні підходи не забезпечують формування необхідних практичних навичок у студентів, що знижує їхню конкурентоспроможність на ринку праці [5, с. 312].

Також існує нагальна потреба у збільшенні кількості студентів і викладачів, які володіли б європейськими мовами [6, с. 52]. Без знання цієї мови юристи можуть зіткнутися з труднощами при роботі з міжнародними договорами, аналізі правових норм Європейського Союзу або при розгляді справ у міжнародних судах. Крім того, англійські ресурси є важливими інструментами для самостійного навчання та розвитку, тому необхідно збільшувати кількість викладачів і студентів, які володіють європейськими мовами. Це дозволить майбутнім юристам ефективно працювати у міжнародному правовому середовищі і підвищити їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Недостатній акцент на міжнародних стандартах. Хоча Україна прагне інтеграції до європейського освітнього простору, міжнародні стандарти часто враховуються формально.

Відсутність належної матеріально-технічної бази. Більшість університетів не забезпечені сучасними технологіями для практичного навчання. Симуляції судових процесів та робота з цифровими правовими платформами залишаються рідкістю [7, с. 110].

Модернізація юридичної освіти закладатиме основу для захисту прав людини в Україні. Однією з ключових цілей модернізації юридичної освіти є створення системи підготовки правників, які здатні ефективно працювати у сфері захисту прав людини. У сучасних умовах глобалізації, правової інтеграції та посилення уваги до прав людини на національному й міжнародному рівнях підготовка майбутніх юристів потребує комплексного підходу, який базується на практичних навичках, критичному мисленні та етиці.

У статтях багатьох вітчизняних дослідників часто підкреслюється, що було б корисним для правничих шкіл в Україні врахувати досвід Гарвардської правничої школи у поєднанні права з економікою, соціологією та міжнародними відносинами. Це сприяє підготовці студентів, здатних працювати у глобальному контексті.

Також важлива й інтеграція міжнародного досвіду у підготовці майбутніх правозахисників. Модернізація юридичної освіти в Україні має спиратися на кращі міжнародні практики. Наприклад, досвід провідних університетів, таких як Гарвард, Кембридж та Лейденський університет, демонструє ефективність використання кейс-методу, клінічного навчання та програм мобільності. Студенти, які беруть участь у програмах обміну або міжнародних конференціях, отримують глобальний погляд на захист прав людини.

Наприклад, багато вчених акцентують увагу на юридичних клініках як ключовому елементу практико-орієнтованого навчання. У Гарвардській юридичній школі юридичні клініки є невід'ємною частиною навчального процесу. Вони надають студентам можливість працювати над справами, пов'язаними із дискримінацією, захистом прав біженців, трудовими конфлік-

тами тощо. Такий підхід формує у студентів навички захисту прав людини, що є необхідними у сучасних умовах.

Наголошується, що модель юридичних клінік Гарварду сприяє підготовці юристів із високим рівнем практичних навичок і розуміння правозахисної діяльності. Автори часто пропонують адаптувати цю модель до національних особливостей інших країн. Юридичні клініки створюють середовище, у якому студенти можуть застосовувати свої теоретичні знання на практиці. Вони працюють над реальними справами під керівництвом викладачів і практикуючих юристів, що дозволяє їм отримувати навички аналізу правових питань, роботи з клієнтами та вирішення юридичних проблем [8, с. 675].

Юридичні клініки, як наголошується у статті, відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до правосуддя та захисті прав людини. Вони надають безкоштовну правову допомогу соціально вразливим категоріям населення, які часто стикаються з порушенням своїх прав. У процесі роботи студенти отримують практичні знання про механізми захисту прав людини, що є ключовим аспектом їхньої професійної підготовки.

Юридичні клініки сприяють формуванню у студентів розуміння принципів міжнародного права в галузі прав людини, таких як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Участь у клінічних програмах допомагає студентам глибше усвідомити важливість принципу верховенства права та його застосування на практиці [8, с. 676].

Таким чином, студенти, працюючи у клініках, отримують знання та досвід у сфері захисту прав людини відповідно до міжнародних стандартів.

Для України важливо адаптувати міжнародний досвід до національних реалій. Зокрема, необхідно створити мережу юридичних клінік у всіх університетах, що спеціалізуються на правничій освіті, та забезпечити їх методологічну і фінансову підтримку. Це дозволить не лише підвищити якість підготовки юристів, а й зміцнити систему захисту прав людини в Україні.

Захист прав людини як основна мета модернізації, що має на увазі підготовку правників, які здатні ефективно захищати права людини, є невід'ємною складовою демократичного суспільства. Модернізована система юридичної освіти забезпечує: формування компетенцій із захисту прав людини: студенти отримують знання та навички, необхідні для роботи у сфері прав людини; розвиток етичних цінностей: повага до прав людини стає центральною частиною навчального процесу; збільшення доступу до правосуддя: юридичні клініки сприяють забезпеченню доступу до правової допомоги, особливо для вразливих груп населення.

Згідно державної Концепції розвитку юридичної освіти [10] модернізація підготовки юристів в Україні, серед іншого, має бути спрямована на підвищення рівня обізнаності щодо питань професійної етики та прав людини; розуміння фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини.

Також важливо враховувати і міждисциплінарний підхід до процесу модернізації вищої освіти. Це означає, що студенти отримують знання не лише в галузі права, але й у суміжних сферах, таких як соціологія, економіка, міжнародні відносини. Наприклад, вивчення соціальних факторів порушення прав людини дозволяє студентам ефективніше аналізувати причини порушень і розробляти стратегії їх запобігання [11].

Ще одним перспективним напрямком може стати інтеграція правозахисної тематики. Важливим кроком є розробка спеціалізованих курсів, які охоплюють механізми захисту прав людини, включаючи роботу з міжнародними організаціями, такими як Європейський суд з прав людини [10].

Стаття Zia Akhtar "Legal Education in the US, Case Study method of training and public interest litigation" містить кілька важливих аспектів, які можуть бути корисними для вдосконалення юридичної освіти в Україні, зокрема метод кейс-стаді. В Україні може бути корисно інтегрувати метод навчання через реальні юридичні кейси (case study method), який активно застосовується в юридичних школах США. Цей метод дозволяє студентам не лише вивчати теоретичні аспекти права, а й аналізувати конкретні правові ситуації, що відбулися в реальному житті. Це допомагає розвивати критичне мислення, здатність до прийняття рішень та навички вирішення правових проблем на практиці. Українські університети можуть створювати колекції реальних справ, що мали значення для розвитку українського права, або використовувати міжнародні кейси для навчання студентів [12].

Також інтеграція теми публічних інтересів (public interest litigation) є важливою для формування у студентів юридичних факультетів розуміння прав людини, захисту суспільних інтересів та правових інновацій. В Україні недостатньо уваги приділяється публічним позовам, які є важливою частиною правової системи в інших країнах. Використання прикладів публічних позовів у навчальних програмах дозволить студентам зрозуміти, як право може бути використано для захисту суспільних інтересів і як така практика може бути адаптована до української правової системи [12].

Практична підготовка через участь у реальних справах. Одним з ключових аспектів, які описує автор Zia Akhtar, є важливість надання студентам можливості брати участь у реальних судових процесах або громадських ініціативах, що дозволяє здобути практичний досвід та усвідомити роль юриста у вирішенні важливих соціальних і правових питань. В Україні це можна реалізувати через клінічні юридичні програми, стажування у правозахисних організаціях, а також участь студентів у реальних справах, що мають суспільну значимість [12].

Висновки. Необхідність модернізації змісту навчально-методологічного забезпечення: сучасні реалії вимагають оновлення навчальних програм, методів викладання та оцінювання знань студентів. Це передбачає впровадження інноваційних технологій навчання, інтерактивних методів та практико-орієнтованого підходу.

Впровадження компетентнісного підходу: стаття акцентує увагу на необхідності переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісної, де основний акцент робиться на формуванні у студентів практичних навичок та вмій, необхідних для професійної діяльності.

Інтеграція міжнародного досвіду, а саме важливість врахування зарубіжного досвіду у процесі реформування юридичної освіти, зокрема, адаптації європейських стандартів та практик до українських реалій.

Підвищення якості викладацького складу через їхню участь у міжнародних програмах обміну та стажуваннях, що сприятиме покращенню якості освіти.

Забезпечення академічної доброчесності: важливості формування під час навчання у студентів та викладачів культури

академічної доброчесності, що є запорукою якісної освіти та довіри до неї.

А підсилення практичної підготовки через впровадження юридичних клінік та міжнародні програми стажування у правозахисних організаціях повинні стати обов'язковими елементами навчання. Такий підхід успішно реалізується у правничих школах США та ЄС.

Реалізація зазначених заходів дозволить вдосконалити систему юридичної освіти та забезпечити підготовку фахівців, здатних ефективно захищати права людини.

Література:

- Білічак О. А. Реформа вищої юридичної освіти в Україні: проблеми та виклики. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3 (7). С. 57-67.
- Бойко А.М. Окремі питання реформування вітчизняної правничої освіти. Реформування юридичної освіти: виклики часу. Збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнєцової / Відп. ред. О.В. Кохановська та О.О. Кот. – К.: ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 85-95.
- Анісімова Г. В. Особливості і тенденції розвитку вищої юридичної освіти в Україні. *Scientific and pedagogic internship*, Poland, 2020. С. 13-18.
- Парпан У. Реформування юридичної освіти: зарубіжний досвід та українські реалії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 861. С. 320-327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_861_47
- Янчук Н. Д. Реформування юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 311-316. URL: <https://www.coe.int/en/web/education>
- Кривицький Ю.В. Реформа вищої юридичної освіти в Україні: передумови, причини та виклики. *Юридична освіта – осмислення, виклики та перспективи*: Зб.мат. 2020.
- Льченко К.Р., Письменна О.П. Адаптація юридичної освіти до вимог сучасного світу: проблеми, перспективи та забезпечення якості. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 109-113.
- Scarnecchia S. The Role of Clinical Programs in Legal Education. *Michigan Bar Journal*. 1998. № 7. P. 674-677. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/232682191.pdf>
- Frank S. Bloch. The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice. *Jindal Global Law Review*. 2021. Vol. 11. P. 409-439. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41020-020-00128-z>
- Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://surl.li/ecyspi>
- Тарнавська В.М. Сучасні тенденції реформування вищої юридичної освіти в Україні. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 142-148. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/245/223>
- Zia Akhtar. Legal Education in the US, Case Study method of training and public interest litigation. *The European Journal of Legal Education*. 2021. Vol. 2. № 1. P. 161-189. URL: <https://publications.coventry.ac.uk/index.php/EJLE/article/view/1172/1087>

Baadzhy N. Modernization of legal education in Ukraine: challenges, prospects and pole in human rights protection

Summary. Modernization of legal education is one of the key directions of reforming Ukraine's educational system, influencing the quality of lawyer training and contributing to the rule of law and human rights protection. The article explores the relevance of legal education reform, the main challenges, and the prospects for its improvement. Particular attention is given to the necessity of strengthening students' practical training, which is a crucial element in developing their professional competence.

The latest scientific research and conceptual approaches to the modernization of legal education in Ukraine and abroad are examined. The main problems identified include insufficient integration of human rights issues into curricula, outdated teaching methods, and an inadequate level of practical training for students. The importance of legal clinics as an effective learning mechanism and a tool for ensuring citizens' access to legal assistance is particularly emphasized.

The article highlights international experience, particularly the approaches used in leading law schools worldwide, such as Harvard Law School, where interdisciplinary methods, case-based learning, the development of students' ethical competencies, and human rights advocacy are widely applied. It analyzes how the integration of these methods into the educational process can enhance the level of legal training in Ukraine.

The article also substantiates the need to implement a competency-based approach that combines theoretical knowledge with practical skills. It examines the possibilities of adapting international educational standards and incorporating modern technologies into the learning process.

The conclusion is drawn that the modernization of legal education is an essential condition for ensuring high-quality education in higher education institutions within the framework of training lawyers capable of effectively protecting human rights. Specific ways to improve the legal education system are proposed, including the expansion of academic mobility programs, the establishment of human rights clinics, and the enhancement of international standards integration.

Key words: modernization of higher education, legal profession, law school, human rights, human rights protection, legal training.